

Krönika

Det är fullt i sin ordning att Sverige utmärker sig. Möjligen borde statsministern ägna en tanke åt på vilket sätt vi gör det och ta ett och annat statsråd i örat, skriver Mats Gellerfelt.

Urtvättad Schori

I Le Figaro kunde man nyligen se en bild från ett möte mellan ledande europeiska politiker, bland andra Tony Blair, Gerhard Schröder och Lionel Jospin, alla klädda i mörk kostym, vit skjorta och slips. Den enda kvinnan är klädd i diskret dräkt och vit blus. I bakgrunden syns en svensk, den store internationalisten Pierre Schori, med burgen borgerlig bakgrund i bagaget. Hans benklädnader syns inte, men däremot vad han bär på överkroppen: en urtvättad (jag lovar, det syns!) tenniströja. Varför uppträder då en ledande (näja) svensk politiker i en sådan i ett officiellt sammanhang? Kunde inte hustrun, som medföljer på skattebetalarnas bekostnad, ha

briefat maken om att så klär man sig inte – utom möjligen i sommarstugan?

Den programmatiska svenska sjaskigheten är kanske mer något att söka eller stillsamt le åt, snarare än att indignerar över. Men som man är klädd blir man

Tenniströjor är utmärkta på tennisbanan liksom på träningsoveraller när man joggar. Men inte på internationella toppmöten.

hådd, lyder talesättet. Att medlemmar av den svenska eliten klär sig illa, loskar på gatan och saknar bordsskick är ett problematiskt om än inte katastrofalt inslag i bilden av Sverige utomlands. I länder som Frankrike, Italien, Tyskland och Storbritannien finns ännu en kod för hur man klär och uppträder, åtminstone i officiella eller affärsmässiga sammanhang. Inte bara socialdemokratiska politiker har svårt att fatta hur viktigt det kan vara med strikt klädsel – äldre människor inom näringslivet klagar över hur yngre kolleger klär sig. Ni vet, skrynklig kavaj, Musse Pigg-slips och vita frottétrumpor till bruna skor på viktiga middagar.

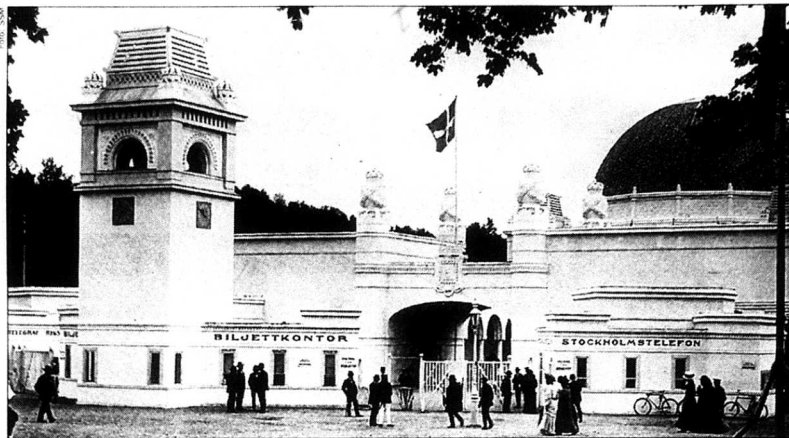
Det är egentligen rätt märkligt detta, att klädedräkten så till den milda grad negligeras i Sverige idag. En gammaldags kommunistisk politiker som Hilding Hagberg var alltid noga med sin borgerliga framtoning – det skulle vara kostlyt i högtidliga sammanhang. Inom dagens vänster och bland dess kusiner miljöpartisterna är sluskigheten en del av framtoningen. Att klä sig enligt formell internationell kod anses näst intill reaktionärt, liksom att framträda i TV med struken skjorta (jämför med de gamla Sovjetledarnas konservativa stil). Lars Lönnroth, uppvisen i strikt borgerlig miljö, ser ständigt ut som om han har sovit på höskullen. Per Garthor har T-tröja som ämbetsuniform i Europaparlamentet.

Att klä sig efter sammanhanget är ett sätt att visa respekt för traditioner och oskrivna lagar, men också för andra människor. Är det frack eller smoking skall alla ha det, så är det bara. Den som kommer i lappade jeans när det står "black tie" på inbjudningskortet (jag har varit med om det) förelämplar de andra gästerna. Den allmänna slappheten i seder och bruk omfattar alltså även kläderna. Bekvämt ska det vara, möjligen ett symptom på västerlandets fixering vid fritid och inte vid arbete.

Jag kan inte göra mycket åt om människor på kungliga huvudstadens gator går omkring i urlekt linnen, badfjollar, sandaler, magväskor och annat vederstyggligt. Eller om de sitter på uteserveringar med bar överkropp. Men när Pierre Schori uppträder som en slusk i ett sammanhang där han representerar Sverige – då kan jag kräva att statsministern, som numera bär riktigt hyfsade gängkläder, tar honom i örat och för honom till en bättre skräddare. Tenniströjor är utmärkta på tennisbanan liksom träningsoveraller när man joggar. Men inte på internationella toppmöten.

13 augusti 1999

MATS GELLERFELT

Bobergs vita stad. Till Stockholmsutställningen 1909 ritade arkitekten Ferdinand Boberg den så kallade vita staden. Innanför huvudentréns valv låg gårdar gömda som i orientaliska palats.

Ferdinand Bobergs triumf

1800-talets senare hälft var den svenska industrins genombrottsstid. Per-Olof Bolander har läst boken om de stora Stockholmsutställningarna.

Som så mycket annat räknar industriutställningen sina anor från franska revolutionen. Samlingar av uppfinningar hade föresvisats tidigare, men det var först på Marsfältet i Paris i september 1798 som den typiska utställningen tog form. Långa öppna gallerier omgav ett industritempel och ovanför svävade en luftballong som en symbol för teknikens förmåga att betvinga de krafter som fjättrat mänskligheten.

Arkitekturhistoria

Ulf Sörenson
När tiden var ung – Arkitekturen och Stockholmsutställningarna 1851, 1866, 1897, 1909
Stockholmia förlag, 1999

Utställningen blev så en nationell mörning där föremålen inrangerades i det revolutionära Frankrikes stolta marsch mot en ny och ljusare framtid. Både estetik och teknik skulle genomgå stora förändringar under utställningarna 1800-tal, men om nu zepplinare och flygplan ersatte luftballongerna och stilarkitekturen utmanades av vildvuxen ungdom, så rörde det sig om samma slags framstegsoptimism. Mindre revolutionär, mer punschpatriotisk – men lika stolt över att få föresvisa teknikens frukter som kulturföremål inför den egna nationen och som statusobjekt i konkurrensen länder emellan.

Spektakulärt lockade

1851 är året för världsutställningen i London. Samma år fick Stockholm sin första riktiga utställning i särskilda lokaler på Brunkebergsgatan, om än blygsammare än det kristallpalats som fascinerade besökarna i London. Spektakulära visningslokaler blev ett måste för alla arrangörer. Efter-som byggnaderna vanligtvis uppfördes för en kortare tid och inte krävde beständiga material kunde de byggas relativt billigt och det tillfälliga lämnade utrymme för stilexperiment.

Stockholmsutställningarnas historia, med tonvikt på arkitekturen, berättas av Ulf Sörenson i *När tiden var ung*, ett praktverk som initierades under förberedelserna för Expo 97, det havererade försöket att återuppliva traditionen. Det är en vacker bok och intressant läsning, inte bara för arkitektur-konnässörer. Ur den detaljerade redogörelsen för utställningsmiljöerna växer ett porträtt fram av en tid som var just ung, aktiv och optimistisk, men också naiv och självupptagen.

Radikal tanke bakom

Skandinaviska industriutställningen 1866, med centrum i Kungsträdgården, var betydligt större än den 1851. Det första svenska reportagefotot togs när drottning Lovisa öppnade utställningen, och en hymn med text av prins Oscar framfördes. Idén hade ursprungligen varit en mer eller mindre uttalad radikal markering mot den gamla ordningen och överheten och för republikanism, handel, industri och ekonomisk liberalism.

Kungahusets involvering visade att den motsättningen nu var över-spelad, trots politiskt bråk om konstitutionen. Det nya ekonomiska intresset och den gamla politiska makten var i realiteten på väg att försonas och förenas. Till attraktionerna 1866 hörde en av John Ericssons bepantrade "monitorer", den Malmska valen, som nu finns på Naturhistoriska i Göteborg, och förlagan till Molins fontän som idag spelar i Kungsträdgården. Teknik, naturvetenskap och konst sida vid sida i skön och uppbygglig harmoni, just som en riktig utställning skulle vara.

Året framför andra år ändå 1897. Uppemot två miljoner besökare trädde in på utställningsområdet på Djurgården. Det som 1866 hade varit ett löfte och en förhoppning hade nu besannats och kunde stolt föresvisas – Sverige hade ur fattigdomen arbetat sig upp till en tekniskt och materiellt framskjuten position i Europa. Andan i utställningen var i mycket densamma som 1866 men allvar större, praktfullare och stilmässigt modernare.

Till det intrycket bidrog en man mer än andra. Arkitekten Ferdinand Bolander fick sitt stora genombrott.

Boberg ritade merparten av de stora utställningsbyggnaderna, en rad av paviljongerna och montrarna och formgav även flera enskilda utställningsobjekt. Han var 37 år och tillhörde en ny generation arkitekter som utbildats på Tekniska högskolan i stället för som förr på Konstakademien. De var för den skull inte konstnärligt ointresserade – tvärtom sökte de genom bildningsresor, historiestudier och interna diskussioner utveckla en friare och därför rikare stil. För Bobergs del blev resultatet en personlig och mer strikt variant av jugend eller *art nouveau*.

Jugendstilens återupptäckt av medeltidens naturornamentik och betoningen av den rumsliga funktionen framför den symmetriska fasaden kunde urarta till excesser i böljande utsmyckning och planlöshet. Boberg balanserade det med sin dragning åt det strama och geometriska. Den från foton välkända Industrihallen, utställningens centrum med krönt kupol som via gångbroar förbinds med omgivande minareter, är likväl en märklig och vikhetsfrämmande kombination av geometri och slagloss. Det är festligt och pittoreskt men samtidigt en arkitektur som verkligen lever för stunden. Även hos Boberg anar man att befrielsen från de klassiska reglerna visserligen berikade ornamentiken, men samtidigt inbjöd till ett lätt sinne som på längre sikt ledde ut på den funktionalistiska galgbacken (där stilen sedermera kannibaliseras av nekrofila postmodernister).

Vitt som kontrast

Boberg ritade även "den vita staden" till utställningen 1909, också den på Djurgården. Med ett system av terrasser och arkader genomgående i vitt skapades en kontrast till föregångarnas färgstarka gyttor av paviljonger. En utställd villa lanserade den engelska trädgårdsstaden som ett alternativ till arbetarstaden. Det var ett välmenande försök att bilägga klasskonflikten i storstreckens år, men för flertalet en öppnadelig idyll. Utställningen blev en framgång men klimatet var på väg att svänga, både politiskt och estetiskt. Socialismen och världskriget, inte den vita stadens eller trädgårdsstadens fantasier, stod för dörren.

PER-OLOF BOLANDER